

PUBLISKO ATTIECĪBU LOMA LATVIJAS PUBLISKAJĀ PĀRVALDĒ

Abstract

Role of Public Relation in Latvia Public Administration

Along with decrease of administrative influences effective function of public administration needs support and partnership of the society. The necessity to consider the reaction of society oblige to inform and to create public understanding on decisions made by public administration, as well as to ensure opportunity for individuals get involved in the decision making process. In other words, the regulation of the state needs increasingly more public acceptance and approval both responding to public position and wishes and creating common values and standards that in one way or other are often achieved by mass communication process. Thus the role of communication and public relations in public administration performance increases. Analysing principles of good governance and regulations of Latvia public administration, the objective of this research is to study the role of public relations in Latvia public administration. Strategic objectives of Latvia public administration regulations to promote public participation and interest in the public administration processes as well as to ensure opportunity for society to obtain current and precise information on public administration activities.

Atslēgas vārdi: publiskā pārvalde, labas pārvaldības principi, publiskās attiecības, sabiedrības informēšana, sabiedrības līdzdalība.

Demokrātiskas publiskās pārvaldes galvenais mērķis ir kalpot savas valsts iedzīvotājiem, publiskās pārvaldes institūcijām, galvenokārt, likumdevējam un izpildvarai kā valsts attīstības procesa virzītājiem, veidojot un īstenojot tādu politikas, kas nodrošina valsts izaugsmi un iedzīvotāju labklājību. Viens no mūsdienu liberālisma filozofiem Džons Roulzs, *taisnīguma* teorijas autors, valstij piešķir neitrāla tieņša lomu, kura uzdevums radīt visiem pilsoņiem vienlīdzīgas iespējas, lai tie varētu realizēt savus priekšstatus sabiedriskā labuma sasniegšanai. (Rawls 1988: 257) Tādējādi ir akcentēti divi nozīmīgi aspekti – valsts pienākumi un indivīda pienākumi vispārējā sabiedriskā labuma sasniegšanai, līdz ar to demokrātiskās sabiedrības pastāvēšanai un valsts labklājības attīstībai nozīmīgas ir četru sabiedrības elementu – indivīda, pilsoniskās sabiedrības, privātā sektora un valsts – mijiedarbība. Pie tam, kā uzsver vācu filozofs Jurgens Hābermass, postindustriālā sabiedrībā, veidojoties kā sociālās labklājības valsts, tiek daudzkaršotas tādas attiecības un apstākļi, kurus nav iespējams adekvāti regulēt, izmantojot tīri publisko vai tīri privāto tiesību institūtus. Tas prasa, lai tiktu ieviestas tā sauktās sociālās likumdošanas normas, t.i., valsts regulēšanai aizvien vairāk ir nepieciešams sociāls akcepts, kuru var nodrošināt, veidojot kopējas vērtības un normas, kas nav iespējams ārpus publisko attiecību procesa. (Habermas 1989: 96)

Tādējādi demokrātiskā sabiedrībā efektīvai publiskās pārvaldes darbībai ir nepieciešama sabiedrības iesaistīšanās, izpratne un atbalsts publiskās pārvaldes pieņemtajiem lēmumiem. „Demokrātisks režīms kā sabiedrības un taisnīgs varas izmantošanas paraugs nozīmē, ka kopienas vai sabiedrības locekļi, balstoties uz vienlīdzības principu un mijiedarbojoties,

meklē veidus, kā rast taisnīgus risinājumus, saskaņojot dažādas intereses un centienus.” (Jansone, Vilka: 2005, 165). Publiskās pārvaldes uzdevums lēmumu pieņemšanā ir nodrošināt maksimālu iesaistīto pušu interešu pārstāvniecību tā, lai pieņemtais lēmums atbilstu sabiedrības vajadzībām un gaidām. Te nozīmīga loma ir tieši publiskajām attiecībām, lai saskaņotu sabiedrības intereses un iespējas un nonāktu pie konsensa starp iesaistītajām pusēm. Runājot par lēmumu pieņemšanas un īstenošanas procesu un sabiedrības iesaistīšanu, jāatzīmē, ka vairāki politikas pētnieki norāda uz problēmām, ar kurām saskaras mūsdienu demokrātiskās publiskās pārvaldes. Pirmkārt, indivīda tiesību paplašināšanās novedusi pie konfliktiem, kurās saduras atšķirīgas dažādu indivīdu un sociālo grupu intereses. Vienlaikus jāatzīmē, ka atsevišķam indivīdam ir grūti ietekmēt politisko lēmumu pieņemšanas procesu, tādējādi veidojas sociālās grupas, kuras aizstāv tikai savas intereses, un daļa no tām kļūst spēcīgākas, attiecīgi izraisot jaunus sociālos konfliktus. (Taylor 1989:167) Otrkārt, pēdējo gadu laikā ekonomiskā attīstība ir radījusi atsevišķu nozaru strauju augšupeju, kas novedusi pie citu reģionu un nozaru atpalcības vai pat bankrota, tādējādi palielinot sociālo spriedzi. Globālā ekonomiskā krīze, kas sākas 2008. gada rudenī, izraisot daudzu uzņēmumu slēgšanu, būtisku ražošanas apjomu kritumu, lielu bezdarba pieaugumu un arī valstu finansiālas problēmas, ir uzskatāma par spilgtu piemēru.

Publiskās pārvaldes darbībā, lai mazinātu sociālo spriedzi un iesaistītu sabiedrības mazākumu, kā arī lai panāktu pieņemtā lēmuma atbilstību sabiedrības vajadzībām, nozīmīga loma ir ANO formulētiem astoņiem labas pārvaldības principiem: līdzdalība, atklātība (caurspīdīgums), orientācija uz konsensu, atskaitīšanās, atsaucība, efektivitāte, vienlīdzība un likuma vara (Sheng: 1), no kurām lielākā daļa nav īstenojami bez publiskajām attiecībām.

Kā stūrakmens labai pārvaldībai publiskajā pārvaldē minama līdzdalība, kuras pamatā ir divas pamattiesības – biedrošanās un vārda brīvībai, jo līdzdalība nav iespējama bez augsta sabiedrības informētības līmeņa no vienas puses un labi organizētas pilsoniskās sabiedrības no otras puses, respektīvi, līdzdalība balstās uz informētību un organizētību un nav iespējama vājās sabiedrībās. Kā otru nozīmīgāko labas pārvaldības principu publiskajā pārvaldē autore vēlas minēt atklātību jeb caurspīdīgumu, kas lielā mērā balstās uz publiskajām attiecībām, jo tā ieviešanai nepieciešams, pirmkārt, nodrošināt informācijas pieejamību publiskajā pārvaldē un, otrkārt, to, ka informācija sasniedz sabiedrības grupas vai indivīdus, uz kuriem attiecas lēmumus un tā īstenošana. Tādējādi publisko attiecību uzdevums ir sniegt sabiedrībai vienkārši saprotamā formā informāciju par pieņemtajiem lēmumiem. Vēl viens nozīmīgs labas pārvaldības princips, kas cieši sasaistīts ar publiskajām attiecībām, ir atskaitīšanās.

Ņemot vērā to, ka publiskās pārvaldes uzdevums ir kalpot sabiedrībai un veicināt valsts attīstību, nozīmīgs labas pārvaldības princips ir publiskās pārvaldes atsaucība jeb

operativitāte, nodrošinot, ka publiskās pārvaldes institūcijas un tās inicētie procesi reaģē sabiedrības vajadzībām un gaidām saprātīgā laika termiņā, pie tam dodot iespēju lēmumu pieņemšanā iesaistīties visām ieinteresētajām pusēm. Šis princips cieši saistīts ar orientāciju uz konsensu, jo dažādām sabiedrības grupām un indivīdiem ir dažādas vajadzības un viedokļi par valsts attīstību un sabiedrības labklājību. Laba pārvaldība liek publiskajai pārvaldei būt vidutājiem starp dažādām sabiedrības vajadzībām un nodrošināt konsensa sasniegšanu, saskaņojot sabiedrības intereses un meklējot kopīgu optimālāko risinājumu, kas vislabāk atbilst sabiedrības vajadzībām kopumā. Šāda kopīga lēmumu pieņemšana, saskaņojot sabiedrības intereses, prasa no publiskās pārvaldes skaidru un visaptverošu ilgtermiņa perspektīvu par sabiedrības ilgspējīgas attīstības vajadzībām un optimālākajiem tās sasniegšanas veidiem. Perspektīvas definēšana, kuras pamatā ir izpratne par sabiedrības vēsturisko, kultūras un sociālo kontekstu, arī ir publisko attiecību uzdevums, kas iespējams tikai kā diskusijas rezultāts, nonākot pie konsensa. Savukārt konsensa panākšana sabiedrībā paredz arī tāda principa nepieciešamību kā vienlīdzība un nediskriminācija, jo demokrātiskā valstī sabiedrības labklājība ir lielā mērā atkarīga no garantijām un pārliecības, ka visi sabiedrības locekļi jūt publiskās pārvaldes ieinteresētību tās problēmu risināšanā un nejutas atstumti tādēļ, ka nepieder pie sabiedrības valdošā vairākuma. Publiskās pārvaldes uzdevums ir nodrošināt iespēju sasniegt vai saglabāt noteiktu savas labklājības līmeni visām grupām īpaši, vājākām un mazaizsargātām. Laba pārvaldība paredz, ka kalpojot sabiedrības vajadzībām un nodrošināt tās interešu realizāciju, publiskajai pārvaldei jāievēro efektivitāte un rezultativitāte, t.i., publiskās pārvaldes institūcijas, to pieņemtie un īstenotie lēmumi rada rezultātu, kas atbilst sabiedrības vajadzībām un gaidām, maksimāli lietderīgi izmantojot tai atvēlētos resursus, kā arī rūpējoties par to atjaunošanu. Kā pēdējo labas pārvaldības principu autore vēlas minēt tiesiskumu jeb likuma varu, kas nodrošina visu iepriekšminēto principu ievērošanu, jo tikai pastāvot godīgai un taisnīgai likumdošanai, iespējams īstenot citus labas pārvaldības principus – vienlīdzību, nediskrimināciju, atskaitītšanos, caurspīdīgumu u.c.

Jāatzīmē, ka publiskās attiecības, kas lielā mērā vērstas uz sabiedrības informēšanu un iesaistīšanu publiskajā pārvaldē, nav tikai labas gribas izpausme, bet arī normatīvajos aktos noteikts publiskās pārvaldes pienākums. Normatīvajos aktos nostiprinātas sabiedrības tiesības saņemt informāciju un publiskās pārvaldes institūciju pienākums sniegt informāciju ir viens no priekšnoteikumiem publiskās pārvaldes darbībai sabiedrības interesēs. Tieši informācijas atklātība un pieejamība nodrošina publiskās pārvaldes darbības pārskatāmību un rezultātā sabiedrība var gūt pārliecību, ka publiskā pārvalde darbojas tās interesēs. Sabiedrības informēšanai kā publiskās pārvaldes pienākumam ir sena vēsturiskā attīstība un laika gaitā daudzu demokrātisku valstu likumdošanā ir nostiprināta laba prakse un izveidojušās noteiktas

tradīcijas. Šis raksta ietvaros tiks aplūkoti, autoresprāt, nozīmīgākie Latvijas Republikas normatīvie akti, kuri nosaka publiskās pārvaldes pienākumu nodrošināt informācijas pieejamību un atklātību Latvijā. Kā nozīmīgākie likumi, kuros noteiktas sabiedrības tiesības iegūt informāciju un publiskās pārvaldes pienākumu to sniegt, ir minami šādi: Latvijas Republikas Satversme, Informācijas atklātības likums, Iesniegumu likums, Valsts pārvaldes iekārtas likums, kā arī citi likumi, kuri regulē noteiktu jomu un paredz noteiktas jomas institūcijas pienākumu un atbildību nodrošināt informācijas pieejamību sabiedrībai.

Vispārējais publiskās pārvaldes darbības pamats ir Latvijas Republikas Satversme, kuras 1.pants nosaka, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, tādējādi paredzot publiskās pārvaldes pakļautību demokrātiskā veidā izteiktai tautas gribai. Informācijas pieejamība, tiesības uz vārda un viedokļu brīvību ir vienas no svarīgākajām cilvēktiesībām, kas ir ietvertas Satversmes 8.nodaļā „Cilvēku pamattiesības”. Satversmes 90. pants paredz, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Satversmes 100.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus, kā arī paredz cenzūras aizliegumu.. Satversmes 104.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības. Tādējādi Satversme nosaka publiskās pārvaldes pienākumu nodrošināt normatīvo aktu pieejamību un izskaidrošanu sabiedrībai, iesaistīt sabiedrību lēmumu pieņemšanā, kā arī sabiedrības tiesības saņemt un izplatīt informāciju.

Informācijas atklātības likums ir nozīmīgs ieguldījums sabiedrības informētības nodrošināšanā, paredzot personas tiesības saņemt uz informāciju un publiskās pārvaldes institūciju pienākumu sniegt informāciju. Šis likums nosaka vienotu kārtību, kādā privātpersonas ir tiesīgas iegūt informāciju iestādē un izmantot to. Informācijas atklātības likums nostiprina vispārējos pamatus informācijas iegūšanai un attiecas uz dokumentētu informāciju, kura ir institūcijas rīcībā. Izanalizējot Informācijas atklātības likuma normas, var secināt, ka tas nodrošina demokrātiskas valsts iekārtas principu, paredzot atklātību un informācijas pieejamību, informācijas iegūšanas ierobežojumus samazinot līdz minimumam. Iesniegumu likums nodrošina Satversmes 104. pantā noteikto cilvēktiesību īstenošanu un tā mērķis ir veicināt iedzīvotāju līdzdalību publiskajā pārvaldē. Iesniegumu likums nosaka kārtību, kādā privātpersona iesniedz un iestāde izskata dokumentu, kurā ietverts iestādes kompetencē esošs lūgums, sūdzība, priekšlikums vai jautājums un atbild uz to, kā arī nosaka kārtību, kādā iestāde pieņem apmeklētājus.

Nozīmīga loma publiskās pārvaldes darbībā ir Valsts pārvaldes iekārtas likumam, kura mērķis ir nodrošināt demokrātisku, tiesisku, efektīvu, atklātu un sabiedrībai pieejamu valsts pārvaldi. Likuma 10.pants nosaka valsts pārvaldes principus, no kuriem trīs ir cieši saistīti ar

publiskajām attiecībām. Pirmkārt, valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principus, kas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Otrkārt, valsts pārvalde savā darbībā pastāvīgi pārbauda un uzlabo sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāti, vienkāršojot un uzlabojot procedūras privātpersonas labā. Valsts pārvaldes pienākums ir arī informēt sabiedrību par savu darbību, it īpaši to sabiedrības daļu un indivīdus, kuru tiesības vai tiesiskās intereses īstenotā vai plānotā darbība skar vai var skart. Valsts pārvaldes iekārtas likums nosaka arī publiskās pārvaldes pienākumu atskaitīties sabiedrībai par paveikto. Saskaņā ar likuma 94.pantu, lai informētu sabiedrību par iestādes darbību, kā arī par tai piešķirto budžeta līdzekļu izlietojumu, iestāde sagatavo publiskos pārskatus. Kā redzams, Valsts pārvaldes iekārtas likums vistiešāk nosaka valsts pārvaldes iestāžu pienākumu informēt un atskaitīties sabiedrībai.

Izanalizējot normatīvos aktus, kas nosaka publiskās pārvaldes pienākumu informēt sabiedrību, redzams, ka normatīvās bāzes līmenī ir nodrošināts atklātības un informācijas pieejamības princips Latvijas publiskajā pārvaldē, tādējādi nostiprinot tādus labas pārvaldības principus kā atklātība, atskaitītšanās, līdzdalība, atsaucība, orientācija uz konsensu.

Bibliogrāfija

1. Habermas, J. (1989) *The Structural Transformations of the Public Sphere*. Cambridge: Polity Press.
2. Iesniegumu likums. (2007.) *Latvijas Vēstnesis*, 11. oktobris
3. Informācijas atklātības likums. (1998.) *Latvijas Vēstnesis*, 6. novembris
4. Jansone, D., Vilka, I. (2005) Pārvaldes struktūru atsaucīgums. Rozevskis, J., red. *Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas audits*. Rīga: Latvijas Universitāte. 165.-174.
5. Latvijas Republikas Satversme. (1993.) *Latvijas Vēstnesis*, 1. jūlijs
6. Rowls, J. (1988) The Priority of Right and Idea of Good. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 17, No.4, Pp.251-276.
7. Taylor, C. (1989) Cross-Purposes: The Liberal-Communitarian Debate. In: Rosenblum, N., ed. *Liberalism and Moral Life*. Cambridge: Harvard University Press. Pp.159-182.
8. Valsts pārvaldes iekārtas likums. (2002.) *Latvijas Vēstnesis*, 21. jūnijs
9. Sheng, Y.K. *What is Good Governance?*
<http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.pdf>
[2011.05.05.]